# תולדות ב

א. בפרשתינו [1] מסופר, שקודם ש־נתברך יעקב אבינו בברכת "ויתן לך האלקים וגו' " — אמר יצחק אבינו, בתור הקדמה, "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ".

וארז"ל על פסוק זה בספרי [2]: "וכן אתה מוצא ביצחק שראה אותו (הבי־המ"ק) בנוי וראה אותו חרב וראה אותו בנוי ומשוכלל לע"ל. ראה ריח בני — הרי בנוי, ["ריח" קאי על הקרבנות (שענינם "ריח ניחוח") שהק־ריבו בביהמ"ק, ו"בני" פירושו "בנוי"] כריח שדה — הרי חרב [כמ"ש [3] "ציון שדה תחרש"] אשר ברכו ה' — הרי בנוי ומשוכלל לע"ל".

ולכאורה אינו מובן: איך אפשר לומר שכל ג' הדברים הנ"ל שראה יצחק הם הקדמה לברכה שברך ליעקב — ובפרט שאחד מהם הוא ביהמ"ק בחורבנו שסיבת החורבן הוא "מפני חטאינו כו' יד שנשתלחה במקדשך" *[3] — ואיך יתכן שגם זה (שתוכנו היפך הטוב והברכה) יהי' הקדמה לברכה?

גם צ"ל טעם הדבר שחורבנו של ביהמ"ק מרומז כאן ב(תיבת ו)ענין "שדה" (שהוא רק ע"פ מש"כ "ציון שדה תחרש" [4]); זה ש"ריח בני" מרמז לביהמ"ק בבנינו, מובן — כי הקר־בנות ענינים "ריח ניחוח" כנ"ל וה־קרבנות הם עיקר בביהמ"ק [5], וכן מובן היטב זה שהתיבות "אשר ברכו ה' " מרמזות לביהמ"ק הבנוי ומשוכלל לעת"ל, דהרי בנינו ושיכלולו של בי־המ"ק דלעתיד זהו תכלית ברכתו של הקב"ה;

אבל זה שביהמ"ק בחורבנו מרומז ב"שדה" אינו מובן. גם חורבנו של הבית באופן זה או אחר מאי נפק"מ כאן? ועוד ד"שדה תחרש" הי' לאחרי חורבן (שריפת) ביהמ"ק והוא ענין בפ"ע.

ב. ויובן כ"ז בהקדים משארז"ל [6] (הובא בפירש"י [7]) עה"פ שלאחרי ה־

---

1) כז, כז.

2) ברכה לג, יב.

3) מיכה ג, יב.

*3) תפלת מוסף דיו"ט.

4) וגם בפסוק זה — לכאורה "שממה" הוא חורבן יותר מאשר "שדה". וכמו ש־מצינו לשון זה בנוגע לחורבן בכ"מ.

5) ובפרט ע"פ מש"כ הרמב"ם (ריש הל' בית הבחירה): "מ"ע לעשות בית לה', מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות", ד־תכלית ביהמ"ק הוא, "להיות מקריבים בו הקרבנות". (ודלא כרמב"ן ר"פ תרומה. אבל עיין השגותיו בסהמ"צ מ"ע לג. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1346).

6) ב"ר פס"ו, ג.

7) ההכרח לפי' זה ע"פ פשוטו של מקרא הוא — יתור הוא"ו ("ויתן"); ואעפי"כ מביא רש"י פי' ב' ודוקא עליו כותב שהוא "ולפי פשוטו" — מפני ה־קושיא שבפנים: מה חסר בהנתינה הרא־שונה [דאאפ"ל כפי' השפ"ח, שהפי' הוא דאם תפסק הברכה מפני החטא יחזור ויתן — דהרי מפורש אח"כ (שם, מ) היפכו "והי' כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך"; ואין לומר דיצחק אמר כן (וחזר מאמירתו הקודמת) מפני בקשת עשו "ברכני גם אני אבי גו' ויבך" (שם, לח), אבל ה"ויתן" הי' כולל גם אם יחטא — דאם יש כאן חרטה הרי יכול לברכו גם בשאר הברכות, אף ש"הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירוש סמכתיו" (שם, לז)].

הקדמה: ויתן לך האלקים גו' — "יתן ויחזור ויתן", דלכאורה קשה:

מה חסר בנתינה הראשונה ("יתן") אשר משו"ז ברכו בנתינה נוספת ("ויחזור ויתן")? — דבשלמא כשה־נתינה היא מיד בו"ד, הנה גם אם היא מתנה גדולה ומרובה[8], בכ"ז היא מוגבלת (שהרי הנותן הוא מוגבל) ולכן יתכן להשלימה ולהוסיף עלי' בנתינה אחר נתינה[9]; משא"כ בעניננו, כש־הקב"ה הוא הנותן, הרי בודאי שגם נתינתו הראשונה מחסדי ה'[10] שלימה היא ובלי גבול — כמו שהוא יתברך הוא בל"ג ובתכלית השלימות — וא"כ מה ניתוסף ב"יחזור ויתן"?

ואעפ"כ הפי' הראשון הוא "יתן ויחזור ויתן", כי לפי פי' הב' קשה: מהו ההמשך ד"ויתן לך גו'" למ"ש לפנ"ז "אשר ברכו הוי'" (משא"כ אם הי' כתוב "אשר נתנו ה'").

נמצא דפי' הא' מתקבל יותר מצד המשך ותוכן הכתובים, ופי' הב' מצד פי' התיבה, ולכן ה"ז פי' השני, אבל דוקא הוא "לפי פשוטו" (של התיבה).

וגם עפ"י "ענה של תורה" שבפרש"י קשה לפי' הב' (שבא בהמשך למ"ש לפנ"ז) — כי מתחלה כתוב "ברכו הוי'", וכאן כתוב "ויתן לך האלקים".

8) וכמרז"ל (ב"ב נג, א) כל הנותן בעין יפה נותן.

9) וגם כשהנתינה היא למעלה מהגב־לות ובלי אדה"ז (אגה"ק ס"י) "אינו נותן גבול ומדה לנתינתו" כ"א מתנהג "בחסדי ה' שהם בלי גבול ותכלית" — אפשר להוסיף עלי', כי אי"ז בל"ג באמת (להעיר מהמבואר בכ"מ בדא"ח בענין "בכל מאדך", מאד שלך), ובפשטות הוא: נתינה הא' "כל אשר לאיש יתן" (ראה אגה"ק שם), נתינה הב' — בדוגמת "לוז עלי" (ביצה טז, ב. וראה אור תורה להה"מ בסופו). [וכצ"ל בהר"ד דהתועדות ש"פ בראשית תשל"ג, שזהו תורת הה"מ (ולא הבעש"ט)].

10) ראה אגה"ק ס"י, וב־כ"מ.

ואפילו את"ל גם בהברכה דלמעלה הגבלה ו(במילא) הוספה "יתן ויחזור ויתן" — זה יתכן כשהנידון הוא בברכה פרטית לאיש פרטי (ע"ד ברכות השבטים ע"י יעקב אבינו ומשה רבינו, שע"ז נאמר[11] "איש אשר כברכתו ברך אותם"), דמצד הגדרתה כברכה פרטית למתברכים פרטים מקום להוסיף עוד ענינים בברכה עצמה או לצרף בה עוד מתברכים. משא"כ בנדו"ד הלא המתברך הוא יעקב אבינו, שהוא כולל את כל ה־נשמות כולם (כידוע[12] בענין "שופרי' דיעקב אבינו מעין שופרי' דאדם ה־ראשון"[13]); וגם הברכה ה"ה כוללת את כל הטוב דכל סדר ההשתלשלות: "מטל השמים ומשמני הארץ"; ובפרט שזהו "מטל השמים" — הנעלה וה־משובח בשמים (כידוע[14] מעלת טל על מטר), וגם "משמני הארץ", ה־מובחר שבארץ — וא"כ מהו זה ש־"יחזור ויתן" עוה"פ[15]?

11) ויחי, מט, כח. ומובן שעד"ז הוא גם בנוגע ברכת משה להשבטים. ואף שפרש"י "יכול שלא כללן כולם בכל הברכות ת"ל ברך אותם" — הרי אין הפי' שהם ברכות כלליות (שע"ז הרי אין ראי' ממש"נ "ברך אותם"), כי"א שבברכות פרטיות אלו ברך את כל אחד ואחד מהשבטים (והחילוק ביניהם הוא מהו העיקר בכוו"א, או ע"ד פרש"י (ויצא לא, יח) שקנה מצאנו).

12) אגה"ק ס"ז. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1051 הערה 18.

13) ב"מ פד, א. זח"א לה, ב.

14) ראה תענית ג, ב. לקו"ת פ' האזינו.

15) אין לומר שהכוונה ב"יתן ויח־זור ויתן" היא להב' פירושים שב"מטל השמים ומשמני הארץ וגו'": א) כפשוטו; ב) "מטל השמים זו מקרא ומשמני הארץ זו משנה דגן זו תלמוד תירוש זה אגדה" (ב"ר פס"ו, ג), כי גם לפי פשוטו צ"ל ב' ענינים ב"ויתן".

וגם צ"ל מהו אומרו "ויתן לך האלקים" — והלא ענין הברכה הוא משם הוי' [16], שהוא בחי' הרחמים, ולא שם אלקים שענינו דין וצמצום [17]?

ג. ויובן כ"ז ע"י משל מהשפעת הרב לתלמיד, דאפ"ל בזה שני אופנים: א) שהתלמיד הוא רק מקבל שכל הרב — דהיינו שאפילו אם קבלתו היא באופן הכי נעלה ועד להתעצמות בשכלו של הרב [18], בכ"ז אין השפעה זו פועלת בהתלמיד לחדש בזה בכח עצמו.

ב) שהתלמיד מקבל את כל שכל הרב ובאופן נעלה כ"כ, עד שפועל בו גם היכולת להוסיף ולחדש בזה בכח עצמו.

וכמבואר חילוק זה במשנה דאבות [19], בתלמידיו של ריב"ז, שר"א בן הורקנוס הוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה", דרגא הכי נעלית באופני הקבלה של החכמה עצמה; ור"א בן ערך הוא "כמעין המתגבר", היינו שהוא מוסיף ומחדש בכח עצמו.

ומובן שבאופן השני של ההשפעה יש יתרון מעלה לגבי זה של הראשון, וכמפורש שם במשנה: "אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ור"א בן ערך בכף שני' מכריע את כולם". והטעם פשוט: עם היות ש"בור סוד שאינו מאבד טיפה" היא מדריגה נעלית מאד בקבלת וקליטת החכמה [אשר לכן ר"א בן הורקנוס, במעלה זו, הוא מכריע את כל חכמי ישראל, כולל גם ר"א בן ערך [20]], מ"מ החכמה במקבל היא מוגבלת — לא יותר (אף שגם לא פחות) ממה שקיבל מרבו; משא"כ מי שהוא "כמעין המתגבר", להוסיף חכמה בכח עצמו, הרי יש בכוחו להתגבר יותר ויותר בלי הגבלה [21].

אמנם גם מעלתו של תלמיד זה שהוא "כמעין המתגבר" בכח עצמו, היא תוצאת ופעולת ההשפעה של הרב, דהרי תפקידה ותכליתה של השפעה אמיתית היא גם בזה, שהרב המשפיע "מעמידו (את התלמיד) על רגליו" שיוכל להמציא ולחדש בכח עצמו — ונמצא שגם חידושיו אלו יסודתם בהשפעת הרב [וכמובן גם מסגנון המשנה, שבה נמנה השבח "כמעין המתגבר", שבאה בהמשך ובקישור לזה ש"חמשה תלמידים היו לו לר"י בן זכאי", שגם מעלה זו היא תוצאת היותו תלמיד ריב"ז].

ד. עד"ז הוא גם בההשפעה מלמעלה ע"י הברכה הנ"ל: מלבד ההשפעה עצמה יש בה גם העילוי והיתרון, שפועל במושפע "ומעמידו" בדרגא כזו שיוכל לנצל את ההשפעה בכח עצמו [22]. וזהו "יתן ויחזור ויתן":

---

16) וכמ"ש (נשא ו, כד) "יברכך הוי' וישמרך".

17) ראה שהיוה"א פ"ו ואילך. וכן הוא גם לפי פשוטו של מקרא — ראה פרש"י ר"פ בראשית.

18) ע"ד מרז"ל (ע"ז יט, א) עה"פ "ובתורתו יהגה" ש"נקראת על שמו".

19) פ"ב מ"ט (לגירסת אדה"ז בסידורו).

20) ראה במפרשי המשנה שם (רע"ב ותויו"ט) דלא פליגי ומר אמר חדא ומר אמר חדא.

21) ולכן נקרא "כמעין המתגבר" כי אמיתית ענין הגבורה הוא בל"ב, וכידוע בענין "גבורות גשמים".

22) ע"ד תורת הבעש"ט (נדפס בקובץ מכתבים א. בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק ע' 193. היום יום כה אלול): "החודש השביעי . . הקב"ה בעצמו מברכו . .

הקב"ה יתן לו כל ההשפעה עצמה (וג"ז דבר שלם הוא וכמו בור סוד שאינו מאבד טיפה); "ויחזור ויתן" את היכולת להתגבר בכח עצמו ב־ השפעה זו [וגם זה "ויתן", שניתן מהקב"ה, כנ"ל, חלק מההשפעה [22]].

ה. שתי מדריגות אלו ("בור סוד שאינו מאבד טיפה" ו"כמעין המת־ גבר") ישנן גם בעבודת האדם, והן: עבודת הצדיקים ועבודת הבע"ת. ה־ צדיק הולך בדרך ישרה ועובד את הוי' בעניני תומ"צ כפי שנתנו ונש־ פעו מלמעלה, והוא כלי הראוי לקבל כל ההשפעות העליונות שע"י תומ"צ; הבע"ת עבודתו היא שמהפך את ה־ זדונות לזכיות [23], דהיינו שהוא עובד את הוי' באופן דאתהפכא, להפוך ה־ ענינים שיהיו לא כפי שנתנו מל־ מעלה [24]. לפי הסדר המסודר בעבודת הבירורים א"א לברר ולהעלות את הדברים שהן מגקה"ט לגמרי, כ"א לדחותם בדרך דחי' [*25] — אבל ע"י העבודה בכח עצמו דתשובה [26] מברר ומעלה גם את הזדונות עד שנעשו זכיות [27].

ועכ"ז, גם עבודת הבע"ת, אף שהיא בכח עצמו, גם היא השפעה מלמעלה; הכח להתעורר מעצמו לשוב בתשובה, ניתן מלמעלה [28].

והנה כמו שנת"ל, בהמשל דרב ותלמיד, דיש יתרון מעלה בבחי' "כ־ מעין המתגבר" לגבי בחי' "בור סוד שאינו מאבד טיפה", עד"ז יש יתרון מעלה בעבודת בע"ת לגבי עבודת ה־ צדיקים. וזהו משארז"ל [29]: "במקום שבע"ת עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם". ומובן, שגם תוכנו של יתרון זה הוא ג"כ ע"ד הנ"ל (במשל דרב ותלמיד): כשם ש"כמעין המתגבר" מעלתו בזה הוא שהוא בבחי' בל"ג (משא"כ "בור סוד") כמו"כ מעלתם של הבע"ת הוא בבחי' ה־ בל"ג [30] שבעבודתן. וכידוע דעבודת הצדיקים היא בהדרגה מסודרת, ב־ עילוי אחר עילוי, משא"כ עבודת הבע"ת שפורצת כל הגדרים והגבלות ועליתו שלא בהדרגה: בשעתא חדא

---

ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה", היינו שמלבד שמברך את חודש תשרי, גם כלול בברכת הקב"ה זה שבנ"י יוכלו לברך את שאר החדשים בכח עצמם.

23) ובהיותו חלק מההשפעה עצמה יומ־ תק הלשון "ויחזור ויתן" — חזרה לא רק בנתינה, כ"א גם בדבר הניתן.

24) יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז.

25) להעיר ממרז"ל (סנה' נט, ב. תקו"ז תמ"א) "אין דבר טמא יורד מן השמים"; (ב"ר פנ"א, ג) "אין דבר רע יורד מלמעלה".

*25) ראה לקו"ת פקודי (ד, רע"א).

26) וכן ע"י הנסיונות (ראה ד"ה אחרי בסו"ס סהמ"צ להצ"צ).

27) ויומתק עפ"י מרז"ל (ברכות לג, ב) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" — ועבודת בע"ת היא בעיקר בקו היראה.

28) וכמ"ש (ירמי' ג, יד) "שובו בנים שובבים נאם ה'" וכמרז"ל (חגיגה טו, א) "יצתה ב"ק ואמרה שובו בנים שובבים". ובכ"י ויום ג"פ אומרת כו' (ברכות ג, סע"א) וראה לקו"ת במדבר (ו, ג), שה"ש (כה, א): שאין אדם עושה מאומה מצ"ע.

29) ראה ברכות לד, ב.

30) ואף שבנוגע לתשובה נאמר (איוב יא, ו) "כפלים לתושי'" (וראה אגה"ת (פ"ט): כפול ומכופל) — הרי מוכרח לומר שאין הכוונה רק כפלים, ע"פ מרז"ל (שמו"ר רפמ"ו) על פסוק זה: "בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות", שזהו הרבה יותר מכפלים — אלא הכוונה ב"כפלים": כעין שם המושאל לבחי' בל"ג.

כו' ובחילא סגיא [31].

ו. ואף שענינים אלו (ההשפעה מלמעלה; עבודה בכח עצמו) ישנם בכללות גם בעבודת הצדיקים עצמם, ובכל יום ויום:

תחלתה של עבודת היום הוא "מודה אני לפניך כו'" שעניינה הודאה על ההשפעה מלמעלה — "שהחזרת בי נשמתי בחמלה". וגם אח"כ הרי תומ"י הוא מתפלל תפילתו (כמרז"ל *[31] "תפי־לתי שתהא סמוכה למטתי"), דהיינו שמבקש מהקב"ה שישפיע לו כל ה־ברכות וההשפעות מלמעלה; ומכיון שהוא מברך עליהן בשם ומלכות, בודאי שהקב"ה ממלא בקשתו ומש־פיע לו [32] — הרי שראשיתה של עבודת היום שלו שייכת לקבלת ה־השפעות מלמעלה, ואין בזה עדיין עבודתו בכח עצמו; אמנם לאח"ז מתחלת העבודה בכח עצמו, בלימוד התורה וקיום המצות, שהו"ע "כמעין המתגבר" —

מ"מ, בפרטיות, הנה גם עבודה זו של הצדיקים בלימוד התורה וקיום המצות (במשך כל היום), מכיון ש־מקיים בזה מה שציווהו (שזהו גם השפעה ונתינת כח מלמעלה), אין זה אמתית העבודה בכח עצמו, שאינה אלא בעבודת התשובה.

ועפ"ז י"ל שבהברכה ליעקב "יתן ויחזור ויתן" כלולות לא רק השפעות עליונות מלמעלה בענינים גשמיים ורוחניים (ובב' הפרטים: (א) קבלת ההשפעה עצמה; (ב) שיוכל לנצלה בכח עצמו), כ"א גם ההשפעה ונתי־נת הכח מלמעלה לעבודת ה' [33] בב' סוגי העבודה הנ"ל: עבודת הצדיקים ("יתן") ועבודת הבע"ת ("ויחזור ו־יתן").

ז. ע"פ כל הנ"ל יתבאר עוד ענין, והוא — שעד הברכה הלזו שע"י יצחק איננו מוצאים שמי שהוא יברך בנוסח של "ויתן לך האלקים גו'": עד אז לא הייתה עדיין האפשריות וההזדמנות לעבודת התשובה כמו ש־היא אצל בנ"י [34]: אברהם אבינו הלא הי' צדיק גמור, ובנ"א שקדמוהו *[34], הרי אינם בגדר בנ"י [35]; ואף שישמ־עאל, בנו של א"א חזר בתשובה [36] — לא הייתה בבחי' התשובה של האיש הישראלי (שמובנה: הוא שחטא, ו־אעפי"כ בעת שחטא "ישראל הוא" [37],

---

31) זח"א (קכט, סע"א ושם) עיי"ש. ולהעיר מלקוטי לוי יצחק שם.

*31) ברכות ה, ב.

32) כמבואר באגה"ת (פי"א).

33) ואף ש"הכל בידי שמים חוץ מ־יר"ש" — הרי מבואר (לקו"ת במדבר טו, א) בענין "מי יתן והי' לבבם גו'" שמצד דרגת "מי" (שלמעלה מבחי' "שמים") נמשך הכח גם ליר"ש.

34) וחילוק גדול בין התשובה של בנ"י לשל אוה"ע — ראה לקו"ש ח"ג ע' 981 הערה 10. ח"ו ע' 53 ואילך.

*34) שהרי קין ואדה"ר עשו תשובה (ב"ר ספכ"ב).

35) משא"כ בנוגע לאברהם הרי ישנן דעות שהי' לו דין של בנ"י (ראה פרשת דרכים דרך האתרים דרוש ראשון. וראה לקו"ש ח"ה ע' 143 ואילך); ואפילו לה־דעות שהי' לו דין ב"נ, עכ"ז הרי יש לו שייכות וכו' לעבודת בנ"י, וכדמוכח ממה שאמרו רז"ל (ע"ז ט, א) שמאברהם הותחלו השני אלפים תורה (וראה תו"א (לך יא, ב) שממנו הותחלה בחי' התיקון בדוגמת מ"ת), וגם מזה ש"מעשה אבות סימן לבנים" (ראה ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן בראשית יב, ו. אוה"ת ר"פ לך).

36) פרש"י ח"ש (כה, ט).

37) סנה' מד, א.

והוא ששב בתשובה) כי עליו ארז"ל [38] „אברהם יצא ממנו ישמעאל", שיצא ופירש ממנו [39], וכיון שכן, הרי בתשובתו אינו הוא עצמו ששב, אלא כאילו מציאות אחרת.

משא"כ בעת הברכה אשר בירך יצחק כבר באה האפשריות לענין התשובה — בבנו, בעשו, שאע"פ שגם בו נאמר „יצחק יצא ממנו עשו" בכ"ז ביארו חז"ל [40] אופן יציאתו שהי' „ישראל מומר" [41] ותשובה שפיר שייכת לו [42].

ובזה גם יומתק מה שרצה יצחק [43] לברך את עשו [44] (בברכה זו ד„ויתן לך") — כי רצה להמשיך עליו [45] את הכח לתשובה [46] (אבל יעקב, שהוא איש תם — הרי עבודת הצדיקים עבודתו).

אבל באמת גם ברכה זו שייכת רק ליעקב, כי גם עבודת התשובה בפנימיותה ועצמיותה לא תתכן אלא ביעקב [47] ובניו [48].

ח. עפ"י המבואר לעיל יובן מ"ש בספרי שראה יצחק ביהמ"ק בבנינו, בחורבנו, וכמו שהוא בנוי ומשוכלל לעת"ל: ביהמ"ק בבנינו הראשון (שלא קדמו החורבן) הו"ע עבודת הצדי-

---

38) פסחים נו, א. ויק"ר פל"ו, ה. ספרי דברים ו, ד. שם לב, ט.

39) ראה אוה"ת וירא צג, ב.

40) קדושין יח, א.

41) דבישמעאל כתיב (וירא כא, י) „לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק", משא"כ בנוגע לעשו שנאמר בו כי ירושה לעשו נתתי (קדושין שם). ועוד דכתיב (שם, יב) „ביצחק יקרא לך זרע", וארז"ל ע"ז (נדרים לא, א. סנה' נט, ב) „ולא כל יצחק", הרי שהוא נכלל ביצחק.

וי"ל טעם החילוק ביניהם, ע"פ מ"ש בכתוב זה עצמו: „בן האמה הזאת", מ"ש עשו שה' בן רבקה. וראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 192 ואילך.

42) ולהעיר דרישא דעשו בעטפוי דיצחק (לאחר שרצה למנוע דבר טוב (קבורת יעקב במערת המכפלה)) ונמצא במערת המכפלה (תרגום יב"ע ויחי נ, יג). וראה לקמן הערה 47. ובארוכה — לקו"ש שם.

43) וע"פ משנת"ל שעבודת התשובה היא בבחי' בל"ג, בחי' הגבורה האמיתית (ראה לעיל הערה 21), י"ל עוד טעם למה הותחל ענין התשובה מיצחק דוקא, כי ענינו של יצחק הוא קו הגבורה.

44) מתאים עם המבואר בתו"א ובתו"ח (פרשתנו) שכוונת יצחק היתה להמשיך עליו אור עליון, וע"ז יתברר — כי גם הכח לתשובה נמשך מדרגא עליונה זו.

45) וע"פ משנ"ת (בהערה 43) שענין התשובה שייך ליצחק דוקא, יומתק ה„יינה של תורה" דפרש"י (ת"ש כה, יא): „אעפ"י שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם נתייראו לברך את יצחק מפני שצפה את עשו יוצא ממנו", ולכאורה, הרי גם יצחק ידע ענינו של עשו, ואעפי"כ רצה לברכו, כדי להמשיך עליו אור עליון, ולמה נתייראו אברהם להמשיך עליו אור עליון (עד ש-בשביל זה לא רצה לברך גם את יצחק)?

אמנם עפ"י מ"ש בפנים שיצחק רצה לברך את עשו בעבודת התשובה — והרי זה שייך ליצחק דוקא (כבהערה 43) — מובן שאי"ז ענינו דאברהם, שעבודתו היתה בקו החסד.

46) ואף שב„ויתן לך גו'" כלולה גם עבודת הצדיקים כנ"ל (שאינה שייכת לעשו, לכאורה) — הרי מובן שגם בעבודת התשובה צ"ל כלולה עבודת הצדיקים (קיום התומ"צ וכו'), כדלהלן (סעיף ט). ועפ"ז יומתק זה שבכתוב מפורש רק „ויתן" בוא"ו המוסיף, הנתינה השנ'' — כי לפי סברת יצחק שזה עשו, הרי עבידת הצדיקים רק כלולה בעבודת התשובה; אבל הפי' בזה הוא „יתן ויחזור ויתן", ב' הענינים, כי לפי האמת הי' יעקב, ולו שייכים ב' העבודות.

47) ול„רישא דעשו" ראה ביאורו בתו"א (תולדות כ, ב) ובאוה"ת (שם ע' קנו).

48) וראה לקמן ע' 88 ואילך.

קים [49], ישר הולך וכו'; משא"כ בי־ המ"ק בחורבנו ואח"כ שוב בבנינו ושיכלולו לעת"ל הוא כעניך עבודת התשובה שלאחרי הירידה והחורבן [50].

ויובן מה שגם ראיית ביהמ"ק בחורבנו באה בהקדמה לברכה זו, כי היא מתאימה עם כוונת הברכה, ש־ הקב"ה "יתן ויחזור ויתן" ההשפעה ונתינת כח הן לעבודת הצדיקים והן לעבודת הבע"ת.

ומוסבר ג"כ למה נרמז "ביהמ"ק בחורבנו" דווקא בתיבות "כריח שדה", המרמזות ל"ציון שדה תחרש", ולא בענין הקרוב יותר לתוכנו של חורבן:

כללות ענין התשובה באה ע"י ה־ מרירות ולב נשבר, ע"י שמרגיש איך ש"רע ומר עזבך את ה' " [51], נשבר לבו בקרבו ומתמרמר ומתחרט על מעשיו הקודמים ומתעורר בתשובה שלימה על העבר וקבלה טובה על להבא.

[וכן הוא גם במדריגה הנעלית של תשובה דצדיקים, בבחי' "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" [52] — דהרי גם צדיק גמור הוא בבחי' "יש מי שאוהב" [53], ובמילא גם עבודת התשו־ בה שלו היא תוצאה מההרגש ד"רע ומר עזבך"].

ז. א. מרגיש איך שמצבו, הנהגתו ומעשיו כפי שהם עד עתה, אינם כדבעי, ומוכרח לשנותם, ז. א. לבטל את מציאותו וציורו הקודם בכדי להתחיל עבודה חדשה, להעשות מצי־ אות חדשה.

וזהו"ע "שדה תחרש": "תחרש", ענינו "דמרפי ארעא" [54], היינו שמבטל המציאות שהי' לפני זה — והרי זהו"ע עבודת התשובה [55].

ולכן מרומז "ביהמ"ק בחורבנו", המורה על עבודת התשובה, בענין "שדה תחרש", כי בזה מתבטאת כללות עבודת התשובה.

ט. אמנם מובן שתכלית המרירות והתשובה הוא בכדי שעי"ז יתעלה אח"כ בעבודתו, בקיום התומ"צ בפו"מ ביתר זהירות ובתוספות חיות. — דהרי אפ"ל שיתמרמר באמת על הנהגתו הקודמת, ויתעורר בתשובה אמיתית, ואעפי"כ ישאר גם להבא במצבו הקדום בנוגע לעבודתו ב־ תומ"צ, יהי' גם אח"כ מושקע בעניני משא ומתן וכו' כמקודם [ועד"ז אפ"ל גם במי שהתשובה שלו היא בדרגא נעלית: שלאחרי ההתעוררות כו' עבו־ דתו בתומ"צ תהי' כבעבר, מבלי ש־ תורגש תנועת התשובה].

ולזה ממשיך ומוסיף "שראה אותו (הביהמ"ק דלעתיד) בנוי ומשוכלל", היינו שבברכתו כלולה אמיתית ושלי־ מות ענין התשובה — תוצאותי' ה־ טובות והנעלות בקיום התורה ומצות באופן משוכלל ובחיות נוספת, שזה מרומז דווקא בביהמ"ק השלישי של־ אחרי החורבן.

---

49) ולכן מרומז בתיבת "בני", הו"ע האהבה (תניא פמ"א), והרי זוהי בעיקר עבודת הצדיקים.

50) ולכן "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" (חגי ב, ט) שקאי על ביהמ"ק השלישי (זח"א כת, א — ובש"ס דילן (ב"ב ג, ס"ע"א ואילך) שקאי על בית־ המקדש השני. וראה בזה בלקו"ש ח"ט ע' 28 הערה 29) — כי הוא בדוגמת מעלת בע"ת על צדיקים כנ"ל (סעי' ה).

51) לשון הכתוב ירמי' ב, ט.

52) ראה לקו"ת ר"פ האזינו.

53) תניא פל"ה (מד, ב).

54) פרש"י שבת עג, ב ד"ה משום.

55) לקו"ת מסעי צו, ד. האזינו עה, ד. שה"ש לח, ד.

אמנם, מאידך גיסא: בכדי שתוצאות התשובה תהיינה כדבעי, כנ"ל, צ"ל התשובה באופן הנעלה והמתאים לתכ־ליתה, היינו שגם בהמרירות ובתשו־בתו תורגש כוונתה ותכליתה בקיום התומ"צ דלהבא[56] — ולכן גם תוצ־אות התשובה מרומזות בהתיבה "שדה (תחרש)"[57]:

כלומר, אין תכליתה של התשובה הענין ד"תחרש" שבה (המרירות וה־ביטול), כ"א ענין ה"שדה", העומדת ומיועדת לזריעה, צמיחה והבאת פי־רות — קיום התומ"צ שלאח"כ.

יו"ד. ועפי"ז גם יובן מה שנאמר בברכה זו שם אלקים ולא שם הוי' — מכיון שעיקר הברכה ליעקב הוא שיתברך בעבודת התשובה, הקשורה בענין המרירות, שהו"ע הדין והצמצום — שם אלקים[58].

אמנם אי"ז בחי' "אלקים" סתם, כ"א "האלקים" בה"א הידיעה, שהו"ע הידיעה והגילוי הבא לאחרי ההעלם והצמצום — שהו"ע עבודת התשובה שבאה לאחרי הריחוק, והוא הכנה ל־גילוי הענינים עליהם נאמר עין לא ראתה אלקים זולתך[59], שיתגלו לעת"ל בביאת משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ תולדות, תשכ"ד)

---

56) ע"ד המבואר (ראה לקו"ש ח"ג ע' 990) בענין "נכנס בשלום ויצא בשלום" (חגיגה יד, ב. ירושלמי שם פ"ב ה"א) — שאפשריות היציאה בשלום היא דוקא אם הכניסה בשלום, היינו שנרגש בהכניסה ש־תכליתה — היציאה.

57) ועפי"ז יומתק מה שכפשוטו "אשר ברכו ה'" קאי על ה"שדה" שעלי' דרז"ל "תחרש".

58) ועוד י"ל, ע"פ משנת"ל (הערה 21) שאמיתית ענין הבל"ג הוא בקו ה־גבורה — לכן הברכה לענין התשובה, שהיא בחי' בל"ג, באה מבחי' "האלקים". וראה תו"א ס"פ תולדות.

59) ראה ברכות (לד, ב) די"ל דלר' אבוהו לבע"ת נאמר. וראה המשך רס"ו ע' יו"ד ואילך.